

کارکرد شجاعت و تدبیر شهید سلیمانی در گفتمان انتظار

محمدتقی احمدی پرتو^۱

سید جابر حسینی^۲

سعید گل محمدی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۲/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱/۱۷

چکیده

گفتمان و ایدئولوژی انتظار دارای ویژگی‌هایی است که از آن جمله دو مؤلفه اساسی شجاعت و تدبیر می‌باشد. تعلق خاطر شدید شهید سلیمانی به فرهنگ و گفتمان انتظار بر کسی پوشیده نیست. این تحقیق با استفاده از روش توصیفی، تحلیلی با بررسی بخشی از خاطرات مربوط به حاج قاسم سلیمانی به کارکرد تدبیر و شجاعت - به عنوان دو مؤلفه مهم در عرصه‌های مختلف مدیریتی مسئولان و فرماندهان در گفتمان انتظار - در حل بحران‌ها و عبور از چالش‌های سیاسی، امنیتی، اقتصادی ایران و جبهه مقاومت پرداخته است. همچنین با بررسی برخی از آیات و روایات مربوطه به مواردی از تطبیق آنها بر ویژگی‌های ممتاز ایمانی در این سردار شهید و یارانش اشاره شده است. از نتایج و کارکردهای به کارگیری مؤلفه تدبیر و شجاعت در سه عرصه: ۱. نظامی در هشت سال دفاع مقدس، جنگ‌های لبنان، فلسطین، مبارزه با داعش در عراق و سوریه؛ ۲. سیاسی و دیپلماسی؛ ۳. اقتصادی توسط این سردار جهانی مقاومت به این موارد می‌توان اشاره کرد: اقتدار درونی و منطقه‌ای ایران و جبهه مقاومت، کسب منافع اقتصادی، تقویت ثبات و مؤلفه قدرت و تهدیدزدایی از ایران و کشورهای حامی جبهه مقاومت، تقویت روحیه دینی و فرهنگ جهاد و شهادت‌طلبی،

۱. دانشجوی سطح چهار گرایش قرآن و تربیت مرکز تخصصی علی بن ابی طالب (ع)، پژوهشگر موسسه تمهید قم، ایران (نویسنده مسئول) (partoahmadi@mailfa.com).

۲. دانشجوی سطح چهار گرایش قرآن و تربیت مرکز تخصصی علی بن ابی طالب (ع)، قم، ایران.

۳. فارغ‌التحصیل سطح سه مرکز تخصصی تفسیر حوزه علمیه قم، قم، ایران.

وحدت و انسجام درونی نیروهای حامی مقاومت و تغییر معادلات منطقه‌ای به نفع محور مقاومت و صدور انقلاب اسلامی، تقویت قدرت چانه‌زنی در دیپلماسی و مذاکرات بین‌المللی و حل بسیاری از چالش‌های منطقه‌ای از جمله بحران سوریه و عراق و فلسطین.

واژگان کلیدی

شجاعت، تدبیر، مکتب حاج قاسم سلیمانی، مقاومت، گفتمان انتظار.

مقدمه

سردار شهید عزیز را با چشم یک مکتب، یک راه، یک مدرسه درس آموز نگاه کنیم. «مقام

معظم رهبری دام ظلّه» (<https://farsi.khamenei.ir/speech-contentid=44695>)

رهبر معظم انقلاب اسلامی، به عنوان دیدبان و راهبر حرکت تمدنی جهانی اسلامی، با شناختی جامع از شخصیت و فعالیت‌های سردار جهانی مقاومت، افق تازه برای بنیان‌گذاری مکتب تمدنی اسلام در عصر حاضر گشودند. در کنکاشی از شخصیت و فعالیت‌های شهید حاج قاسم سلیمانی، می‌توان به مصداق و نمونه نسبتاً جامعی از یک مکتب انقلابی برای زیستی مؤمنانه در عصر تکنولوژی و پسامدرن رسید. عصری که فریاد همه دانشمندان علوم انسانی‌اش به زندگی بی‌خدایی بشر بلند شده و حضور خدا و دین در بستر جامعه را به صراحت تمام نفی می‌کنند. تعلق خاطر شدید شهید سلیمانی به فرهنگ و گفتمان انتظار بر کسی پوشیده نیست. شاید به جرات بتوان گفت این سردار پرافتخار جبهه مقاومت عمر با برکت خویش را در احیای فرهنگ انتظار گذراند و در این راه حتی از جان عزیز خویش نیز دریغ نکرد.

در این پژوهش که با روش توصیفی، تحلیلی و گردآوری از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی انجام گرفته است با هدف بررسی کارکرد دو مؤلفه شجاعت و تدبیر به عنوان دو ویژگی مهم از ویژگی‌های گفتمان انتظار در فرماندهی شهید سلیمانی به نقش آن دو ویژگی در گره‌گشایی از بحران‌های مختلف در سه عرصه میدان نظامی، سیاسی و اقتصادی، به بررسی بخشی از خاطرات مربوط به حاج قاسم سلیمانی پرداخته خواهد شد.

در سابقه و پیشینه تحقیق با وجود شهرت جهانی ایشان در بین سیاست‌مداران و فرماندهان و رسانه‌های بین‌المللی انتظار می‌رفت با انبوهی از کتاب‌ها و مقالات و نوشته‌های مکتوب مواجه شویم. ولی با توجه به شخصیت خاص سردار مخلص مقاومت که کمتر اجازه انتشار خاطرات مربوط به زندگی خود را - که سرشار از موفقیت‌ها و تدابیر ویژه و رشادت‌های ایشان است - داده است؛ متأسفانه کمتر به این بحث به صورت علمی در مقالات و محیط‌های

آکادمیک پراخته شده و فقط به بیان خاطراتی آن هم به صورت پراکنده و عموماً بعد از شهادت ایشان اکتفا شده است.

از این رو با توجه به ضرورت بررسی این دو مؤلفه در زندگی با برکت ایشان در عرصه فرماندهی میدان‌های مختلف سیاسی، نظامی، اقتصادی و در راستای تبیین مکتب این شهید عزیز که موفقیت عینی خود را در عرصه‌های مختلف به عنوان گفتمانی موفق و قابل اجرا نشان داده است به این تحقیق پرداخته شده است.

مفهوم‌شناسی

تدبیر

تدبیر از ریشه «دبر» به معنای اندیشه کردن در عاقبت کار. (راغب، ۱۴۱۲ق: ۳۰۷) و پایان کار نگرستن و در آن اندیشیدن (عمید، ۱۳۵۸: ۳۰۷) آمده است. در آیات قرآن این واژه به معنای اداره امور جهان ﴿فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا﴾ (نازعات: ۵) از شئون الهی شمرده شده است که بواسطه ملائکه انجام می‌گیرد. (طباطبایی، ۱۳۹۰ق: ج ۲، ۱۸۲) این واژه در ادبیات کهن پارسی فراوان استفاده شده است از جمله از قول فردوسی حکیم و از زبان یزدگرد در جواب موبدان که از او پرسیدند:

بـه شاهنشـه‌ی در چـه پـیش آوری

چـو گـیـری بـنـدی و کـنـداوری

چـه پـیش آری از داد و از راسـتی

کـزان گـم شـود کـژی و کاسـتی

یزد گرد بعد از ذکر مواردی از حکمرانی شایسته گفت: همه رای با کاردانان زنیم به تدبیر پشت هوا بشکنیم (فردوسی، ۱۳۸۹: ج ۶، ۴۰۵).

یکی از شئون و پیامدهای تدبیر، برنامه‌ریزی صحیح و اصولی است. برنامه‌ریزی عبارت است از تعیین هدفی خاص و سپس مشخص نمودن کارها و فعالیت‌هایی که به آن هدف منتهی می‌شود (امیری، ۱۳۹۴: ۶۴).

البته تدبیر رابطه‌ای با عنصر شجاعت نیز برقرار می‌کند. به همان میزان که مؤلفه شجاعت

در فرماندهان و رهبران اهمیت دارد، افراط در آن موجب آفت تهور و بی‌باکی می‌شود که از پیامدهای آن سطحی‌نگری و عدم توجه به جزئیات و آینده‌نگری و تدبیر درست امور است (نبوی، ۱۳۹۰: ۱۶۶). این بیان و رابطه در کلام گهربار امام حسن عسکری علیه السلام به این‌گونه آمده است:

... لِّلشَّجَاعَةِ مِقْدَارًا فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ تَهْوُرٌ (مجلسی، ۱۴۰۳: ج ۶۶، ۴۰۷).

اهمیت این ویژگی در حکومت و فرماندهی در بیان امیرمؤمنان علیه السلام این‌گونه توصیف شده است:

إِمَارَاتِ الدَّوْلِ إِنِّشَاءَ الْحَيْلِ (آمدی، ۱۴۱۰: ۸۱۵)؛

نشانه‌های استواری دولت‌ها، در چاره‌اندیشی‌های مناسب و برنامه‌ریزی‌های درست نهفته است.

شجاعت

شجاعت از ماده شجع به معنای جرات و اقدام (ابن فارس، ۱۳۹۰: ۴۷۹) دلیر شدن در کارزار، دلاوری، دلداری، پردلی (دهخدا، ۱۳۹۰: ج ۲، ۱۷۸۵) آمده است. این ویژگی به عنوان یکی از فضائل نفسانی و صفات و اخلاق پسندیده، عبارت است از قوت قلب در مصاف با دشمن و تحمل دشواری‌های آن (سیدمرتضی، ۱۳۶۴: ج ۲، ۲۷۴).

در بیان اهمیت و ضرورت این ویژگی در فرماندهی و مدیریت به روایات فراوانی می‌توان استناد نمود از جمله آن که حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام در معرفی مالک اشتر برای فرمانداری حکومت مصر هنگام ذکر اولین ویژگی ایشان، به عنصر شجاعت و دلاوری او اشاره می‌کند:

لَا يَنَامُ أَيَّامَ الْخَوْفِ وَلَا يَنْكُلُ عَنِ الْأَعْدَاءِ سَاعَاتِ الرَّوْعِ (شریف‌رضی، ۱۴۱۴: ق: ۴۱۱).

حضرت، مالک اشتر را فرماندهی توصیف می‌کند که در روزهای وحشت، نمی‌خوابد و در لحظه‌های ترس از دشمن روی نمی‌گرداند. این ویژگی، همان عنصر مهمی است که در مدیریت در صحنه بحران، دچار سردرگمی و بی‌برنامگی و فرار از واقعیت‌های میدانی نمی‌شود و با تلفیق شجاعت و تدبیر به چاره‌جویی به بهترین صورت با کم‌ترین هزینه می‌پردازد.

یکی از آیاتی که در قرآن کریم به ویژگی‌های مؤمنین برجسته و برگزیده و مطلوب خداوند از جمله ویژگی شجاعت و نترسی اشاره می‌کند در سوره مائده آمده است:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ حَبِئْتُمْ وَحَبِئْتُمْ أَدْلَىٰ

عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعْرَظَ عَلَى الْكَافِرِينَ يَاجِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (مائده: ۵۴).

در این آیه شریفه خداوند با توبیخ و تهدید مومنین ضعیف و سست انگیزه که با دشمنان خدا یعنی یهود و نصاری دوستی و ارتباط برقرار کرده‌اند (طباطبایی، ۱۳۹۰ق: ج ۵، ۳۸۰) و با این کار از دین خدا برگشته‌اند، بیان می‌فرماید که:

هر کس از شما از دین خود برگردد، به زودی خدا گروهی دیگر را می‌آورد که آنان را دوست می‌دارد و آنان نیز او را دوست دارند. ویژگی بارز این افراد این است که آنها در مقابل مؤمنان، فروتن و خاضع، ولی در مقابل سرسخت و سرکش و مقتدرند. در راه خدا جهاد می‌کنند و از سرزنش هیچ ملامت‌گری نمی‌ترسند. این فضل خداست. آن را به هر که بخواهد می‌دهد، و خدا گشایشگر داناست.

با بررسی آیه شریفه چند ویژگی مهم و قابل توجه رفتاری برای مومنینی که به صورت قوم و گروهی درآمده‌اند که مورد پسند و محبت خداوند قرار گرفته است، به دست می‌آید:

۱. در برابر مؤمنان خاضع و مهربان هستند؛
۲. در برابر دشمنان ستمکار، سرسخت و پرقدرت‌اند؛
۳. به صورت مستمر در راه خدا جهاد می‌کنند؛
۴. در راه انجام فرمان خدا و دفاع از حق، تحت تأثیر جریان‌ات ملامت‌گر قرار نگرفته و از سرزنش هیچ ملامت‌کننده‌ای نمی‌هراسند.

مفسران این آیه را از پیشگویی‌های قرآن برشمرده‌اند و در تعیین مصداق این قوم و گروه و جریان، نظرات مختلفی را بیان کرده‌اند. از جمله در روایات و تفاسیر مفسران شیعه (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۳، ۳۲۱؛ حویزی، ۱۴۱۵ق: ج ۱، ۶۴۲) و سنی (الطبرانی، ۲۰۰۸: ج ۲، ۴۱۳؛ زمخشری، ۱۴۰۷ق: ج ۱، ۶۴۶؛ بیضاوی، ۱۴۱۸ق: ج ۲، ۱۳۲) اشاره به قوم سلمان یعنی ایرانی‌ها توسط پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شده است. البته در روایات شیعه به مصادیق دیگری از جمله حضرت امیرالمؤمنین علی عَلِيٌّ و یاران امام زمان عَجَّلَ اللهُ تَعَالَى و... نیز اشاره شده است که به نظر می‌رسد تضادی با هم ندارند و در احادیث به مهم‌ترین مصادیق و موارد آن اشاره شده است (رضایی اصفهانی، ۱۳۸۷: ج ۵، ۱۵۱).

با بررسی جریان مقاومت و جهادی که سردار شهید حاج قاسم سلیمانی در ملت‌های منطقه در مقابل دشمنان اسلام به راه انداخت می‌توان به خوبی به تطبیق این ویژگی‌ها بر این شهید

عزیز و گروه و جریانی که ایجاد نمود رسید. به تعبیر ولی امر مسلمین جهان حضرت آیت‌الله العظمی امام خامنه‌ای (مدظله العالی):

حاج قاسم تبلور ارزش‌های فرهنگی ایرانی و ایران بود؛ این خیلی باارزش است. از طرفی دارای شجاعت و روحیه مقاومت بود؛ شجاعت و مقاومت جزو خصلت‌های ایرانی است. زبونی و عقب‌نشینی و انفعال و مانند اینها ضد روحیه ملی ما است. آنهایی که ادعای ملیت می‌کنند و عملاً زبونی از خودشان نشان می‌دهند، دچار تناقضند. او مظهر شجاعت بود، مظهر مقاومت بود؛ این را همه مشاهده می‌کردند و می‌دیدند (سخنان رهبری در سالگرد شهید ۱۳۹۹/۱۰/۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46944>).

مقام معظم رهبری این شهید عزیز را این‌گونه توصیف می‌نمایند:

هم دل و جگر داشت به دهان خطر می‌رفت و ابا نداشت؛ هم با تدبیر بود؛ منطقی داشت برای کارهایش. این شجاعت و تدبیر توأمان، فقط در میدان نظامی هم نبود، در میدان سیاست هم همین جور بود (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47021>).

البته نباید از این نکته مهم غفلت نمود که دست‌یابی به این ویژگی اساسی و بسیار مهم در فرماندهی، علاوه بر کسب مهارت‌های خاص خود که در دانشگاه‌های نظامی و دوره‌های سخت و طاقت‌فرسا و تجربه‌های طولانی میدان به دست می‌آید دارای زمینه‌ای اعتقادی و دینی می‌باشد که وجود آن در مردان الهی، آنها را از دیگر فرماندهان میدانی جهانی متمایز می‌نماید. این نکته در مکاتب رایج مدیریتی و اندیشکده‌های مدیریت و فنون حل بحران وجود ندارد و از اختصاصات مکتب مدیریتی اسلام است که حاج قاسم سلیمانی با تمسک حقیقی به آن جامه عمل پوشاند و دست به ابتکاراتی زد که موجب حیرت جهانیان و سیاسیون و فرماندهان نظامی شده است.

قرآن کریم در جریان غزوه احد و جریانات و پیامدهای پس از آن به حقیقت و راز مهمی اشاره می‌کند. پیامبر اکرم ﷺ با جمع‌آوری و اعلان حرکت به لشکر شکست خورده و مجروح و مصیبت زده مسلمانان برای رویارویی مجدد با دشمن قدرتمند و پیروز و با انگیزه که برای ریشه کن کردن اسلام و سپاه مسلمانان آمده است به مسلمانان و تاریخ درس مهمی می‌دهد. مردانی که با تنی مجروح و خسته و دل‌هایی داغدار و مصیبت زده بعد از شکستی تلخ به جنگ با دشمنان فاتح فراخوانده می‌شوند (قمی، ۱۳۶۴: ج ۱، ۱۲۴؛ طبری، ۱۴۱۲: ج ۴، ۱۱۸).

﴿الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ (آل عمران: ۱۷۳) قرآن این مؤمنان را این‌گونه ترسیم می‌کند: کسانی که مردم به

آنها گفتند که لشکر مکه برای نبرد با شما اجتماع کرده‌اند، از آنان بترسید، اما این خبر بر ایمان آنان افزود و گفتند: خدا ما را کافی است و او خوب و کیلی است. طبیعت اولیه این صحنه و اقتضائات و شرایط دوطرف جنگ، سرنوشتی غیر از ناامیدی و وحشت و فرار برای قوای شکست خورده و مصیبت زده و مجروح مسلمانان به تصویر نمی‌کشد اما آنان برخلاف قواعد مرسوم بشری با تکیه بر ایمان درونی و تکیه و اعتماد مطلق بر خداوند و روحیه تحسین برانگیز توکل بر خدا، در مقابل جنگ رسانه‌ای و ایجاد ترس و وحشت توسط دشمنان، نه تنها عقب‌نشینی نکرده بلکه با انگیزه‌ای مضاعف به استقبال دشمن می‌روند. به دنبال این استقامت و ایمان و پایمردی آشکار، قرآن، نتیجه عمل آنها را بیان کرده و می‌گوید:

﴿فانقلبوا بنعمة من الله وفضل﴾ آنها از این میدان، با نعمت و فضل پروردگار برگشتند. چه نعمت و فضلی از این بالاتر که بدون وارد شدن در يك برخورد خطرناك با دشمن، دشمن از آنها گریخت و سالم و بدون درد توطئه دشمنان را خنثی و به مدینه مراجعت نمودند. این خاصیت ایمان به هدف است که هر قدر انسان مومن، مشکلات و مصائب را بیشتر و نزدیک‌تر ببیند، پایمردی و استقامت او بیشتر می‌شود (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ج ۳، ۱۷۸).

این مسئله همان رازی است که دشمنان از درک حقیقت شجاعت مثال‌زدنی و حیرت‌آور همراه با تدبیر فوق‌العاده مؤمنان راستینی هم چون سردار سلیمانی و یارانش عاجز و ناتوانند. رهبری معظم انقلاب شجاعت این سردار کم‌نظیر را این‌گونه به تصویر می‌کشد:

به یک منطقه‌ای که در محاصره ۳۶۰ درجه‌ای دشمن است، شهید سلیمانی با بالگرد وارد این منطقه می‌شود، در محاصره کامل دشمن جوان‌های خوبی در آن منطقه هستند که دست‌تنها هستند، فرمانده‌ای ندارند، چشم‌شان که به حاج قاسم سلیمانی می‌افتد، جان پیدا می‌کنند، روحیه پیدا می‌کنند، انگیزه پیدا می‌کنند، محاصره را از بین می‌برند و دشمن را متواری می‌کنند و فراری می‌کنند؛ چه کسی می‌تواند این کارها را انجام بدهد؟ (خطبه نماز جمعه رهبری در شهادت حاج قاسم

<https://www.leader.ir/fa/speech/24072>

کارکرد شجاعت و تدبیر فرماندهی شهید سلیمانی در گره‌گشایی بحران در عرصه میدان

۶۱

رهبر معظم انقلاب اسلامی درباره شهید سلیمانی فرمودند:

حاج قاسم از دفاع مقدس تا پایان عمر با شجاعت به دل خطر می‌رفت، اما در عین حال با تدبیر و فکر و منطق عمل می‌کرد و نه تنها در میدان نظامی بلکه در میدان سیاست هم

شجاعت و تدبیر را توأمان داشت (isna.ir/news/98101814305).

لذا می‌توان با اطمینان گفت که یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های شخصیت شهید والامقام شهید حاج قاسم سلیمانی تدبیر و شجاعت توأمان ایشان بود. افراد شجاع یا افراد مدبّر کم نیستند اما افرادی که هم شجاعت و هم تدبیر را در آن واحد و توأمان داشته باشند و بتوانند از آن در مواقع حساسی مانند جنگ و میدان نبرد برای گره‌گشایی در بحران‌ها استفاده کنند و خطایی هم صورت نگیرد خیلی کم هستند. سردار سلیمانی هر وقت که به تدبیر خود یقین پیدا می‌کرد شجاعانه وارد میدان می‌شد.

در بسیاری از بزنگاه‌های جنگ و بحران، شجاعت سردار بود که گره‌گشایی می‌کرد، چه در دوره جنگ تحمیلی و چه در گیرودار نبردهای نیابتی منطقه مانند عراق، لبنان و سوریه. حتی در بسیاری موارد با آن‌که فرمانده عالی بود و علی‌القاعده باید در ستاد و قرارگاه می‌نشست و دستور صادر می‌کرد، اما به دل میدان می‌زد و پا به پای رزمندگان و در زیر آتش دشمن، به هدایت میدان می‌پرداخت. شجاعت سردار مختص به دوره بحران و میدان نبرد نبود، بلکه در سایر عرصه‌ها از جمله کار سازمانی و نیز حوزه سیاست مواضع شجاعانه‌ای داشت. یعنی در جایی که لازم بود وارد شود، به طور صریح حرفش را می‌زد و اهل احتیاط و محافظه کاری نبود (https://basirat.ir/fa/news/327177).

عرصه میدان نظامی

دفتر زندگی سردار سلیمانی در عرصه نظامی پُر است از برگ‌های زرینی که حکایت‌گر تدبیرهای شجاعت‌گونه این فرمانده نابغه است. ما در این گفتار در سه بخش دفاع هشت ساله مقدس، جنگ با داعش و جنگ ۳۳ روزه لبنان و غزه مسائلی را متذکر می‌شویم.

دفاع مقدس

حاج قاسم سلیمانی، در دوران دفاع مقدس فرمانده لشکر ۴۱ ثارالله متشکل از استان‌های هرمزگان، کرمان و سیستان و بلوچستان بود و نقش ارزنده‌ای در آن دوران ایفا کرد. اولین عملیات تیپ ثارالله به فرماندهی شهید سلیمانی در عملیات فتح‌المبین بود که وقتی رژیم بعثی در تنگه ابوغریب به نیروهای ایرانی فشار می‌آورد و ایران قصد تصرف آن منطقه را داشت ولی به علت وجود نیرو و ادوات و استحکامات فراوان دشمن، تصرف آن‌جا بسیار مشکل بود، حاج قاسم تدبیری به این صورت اندیشید که دستور داد هرچه ماشین در منطقه وجود دارد را جمع

کنند و همه را در یک ردیف با چراغ روشن به سمت منطقه دشمن به راه انداخت. وقتی ستون انبوه ماشین‌ها راه افتاد دشمن خیال کرد نیروی تازه نفس به میدان آمده است از این رو منطقه را تخلیه و عقب‌نشینی کردند (میرزایی، ۱۳۹۵: ۳۱۹-۳۳۶).

حجت‌الاسلام حسینیان به نمونه‌ای از جسارت و شجاعت حاج قاسم اشاره کرده است:

در آخرین سفرم به جنوب که همزمان با عملیات مرصاد بود، چند روزی حاجی غیبت کرد و پس از مدتی حضورش بار دیگر به لشکر نشاط داد. از او پرسیدم: «کجا بودید؟» گفت: «اسلام آباد» گفتم: «اسلام آباد که در دست منافقین بود؟» گفت: «بله. اطلاعات لازم بود؛ لذا ما خودمان را به اسلام‌آباد رساندیم، سپس درباره جنازه‌هایی که به جرم طرفداری از نظام جمهوری اسلامی از زنان و کودکان در آن‌جا دیده بود و نیز مجرای حمله منافقین به بیمارستان و کشتار مجروحان جملاتی نقل کرد (https://www.iridc.ir/fa/news/6497).

یکی از هم‌زمان سردار سلیمانی، آقای سردار نجات جان‌نشین قرارگاه ثارالله سپاه در تدبیر همراه با شجاعت ایشان می‌گوید:

شهید سلیمانی در کار شجاعت داشت، وقتی تمامی جوانب کار سنجیده می‌شد، در میدان عمل دیگر از هیچ پیشامدی ترس نداشت، وقتی تمامی تدابیر انجام شده و تمامی جوانب کار سنجیده می‌شد در میدان عمل دیگر از هیچ پیشامدی ترس نداشت و شهادت مانع عمل نمی‌شد. در دوران دفاع مقدس ایشان فرماندهی لشکر ثارالله را برعهده داشت که لشکری خط‌شکن بودند و هر موقع وارد عمل می‌شد ضربه سهمگینی را به دشمن وارد می‌کردند. بعد از اتمام جنگ مسئولیت سپاه کرمان و بعد از مدتی مسئولیت قرارگاه جنوب شرق سپاه برای برقراری امنیت به سردار سلیمانی سپرده شد، سردار سلیمانی با درایت ابتدا به کاروان‌های بزرگ قاچاق مواد مخدر و اشرار مسلح ضربه وارد کرد و بعد با اتمام حجتی که با سران طوایف داشت اشرار مسلح را توسط خود طوایف خلع سلاح کرد (https://www.iribnews.ir/fa/news/2981994).

یکی از کارکردهای تدبیر ایشان در عملیات والفجر ۸ کنار اروند بود که دست نیروهای ژاندارمری بود که منطقه از آنها گرفته شد تا به لشکرهای عملیاتی سپرده شود. شهید سلیمانی با چند نفری شبانه به سمت اروند رفتند تا موقعیت‌شناسی کنند و برای ضربه زدن به دشمن آماده شوند. در این هنگام بچه‌های لشکر کلاش‌های شان را انداختند به شانه تا راه بیافتند. شهید سلیمانی یک لحظه مکث کردند سپس گفتند:

کلاش‌ها را بگذارید و ژسه‌ها را بردارید. یکی از بچه‌ها با تعجب از حاجی پرسید چرا؟ حاج قاسم با سر اشاره‌ای به سمت اروند کرد و گفت: بچه‌های ژاندارمری ژسه دارند اگر ما با

کلاش بریم و یک وقت چیزی بشه و تیراندازی کنیم می‌فهمند که نیروهای خط عوض شدند. نباید بفهمند که ما آن‌جا عملیات داریم (علی عسگری، ۱۳۹۹: ۱۷۰-۱۶۹).

جنگ لبنان و غزه

نقش سرنوشت‌ساز و تدبیر ویژه سردار سلیمانی در تجهیز حزب‌الله لبنان به انواع تجهیزات و آماده‌سازی برای نبرد آینده با اسرائیل، گره‌گشای بحران نظامی در جنگ ۳۳ روزه سال ۲۰۰۶ لبنان بود. بحرانی که اگر پیش از وقوع آن، تدبیری حکیمانه برای آن اندیشیده نمی‌شد چه بسا سرنوشت لبنان و به تبع آن کشورهای حاوی مقاومت در کل منطقه به نفع آمریکا و اسرائیل دچار تغییرات اساسی می‌شد.

سیدحسین نصرالله دبیرکل حزب‌الله لبنان در این زمینه می‌گوید:

بیشترین تأثیر حاج قاسم روی مقاومت لبنان در همین سال‌ها رخ داد، چون پس از سال ۲۰۰۰ ایده ما و حاج قاسم این بود که ما در یک دوران تازه هستیم و اگر میان ما و اسرائیل جنگی صورت بگیرد با شرایط قبل از سال ۲۰۰۰ متفاوت خواهد بود. اولاً آن‌ها داخل سرزمین ما نیستند؛ داخل فلسطین اشغالی هستند. پس نبرد آینده با اسرائیل دیگر فقط جنگ فرسایشی نخواهد بود بلکه نیازمند شیوه تازه‌ای از مقابله است. ثانیاً: برای حاج قاسم و برادران ما روشن بود که اسرائیلی‌ها به خاطر شکست سال ۲۰۰۰ هم که شده، برای انتقام به لبنان برخوانند گشت. حاج قاسم و حاج عماد و برادران از روز بعد از آزادسازی سال ۲۰۰۰ اصرار داشتند برای جنگ احتمالی آینده آماده شویم. تأثیر اصلی حاج قاسم این‌جا بود و افق‌های تازه‌ای را به روی حزب‌الله باز کرد. مثلاً ما یک توان موشکی واقعی پیدا کردیم. تأسیس نیروی موشکی مقاومت لبنان کار بسیار پیچیده‌ای بود. نیازمند خلایقیت، اندیشه، دقت و آرامش بود؛ و اینها همه چیزهایی بود که به واسطه شخصیت حاج قاسم سلیمانی و حاج عماد مغنیه و برادران‌شان ممکن شد. هم‌چنین تأسیس نیروی پهپادی. این‌ها را هم قبلاً نداشتیم. این هم در نبرد با دشمن یک نیروی تأثیرگذار است. یا افزودن سلاح‌های تازه‌ای مثل موشک‌های زمین به دریا؛ همان موشک‌هایی که ما به کار گرفتیم و موجب نابودی ناوچه اسرائیلی معروف به ساعر ۵ مقابل سواحل بیروت و آن حادثه معروف شد. وقتی حوادث سال ۲۰۰۶ رخ داد، آمادگی حزب‌الله برای ورود به این جنگ بسیار بالا بود. این آمادگی و دستاوردها و پیروزی‌های این جنگ پس از توفیقات و یاری خداوند سبحان، به استفاده از اسباب و عللی برمی‌گردد که مهم‌ترین‌شان این سطح از آمادگی بود. می‌توانیم بگوئیم برادر حاج قاسم در میان مسئولان مستقیم، بالاترین نقش را در تأمین این سطح بالایی آمادگی داشت (https://www.mizan.news/fa/news/596221/).

این تدبیر راهگشا در جنگ غزه و فلسطین نیز با تجهیز به موقع مقاومت فلسطین سرنوشت جنگ را به نفع فلسطین تغییر داد. مقام معظم رهبری، در تاریخ ۱۸ دی ۹۸ در دیدار مردم قم با اشاره به نقش حاج قاسم سلیمانی در تقویت مقاومت مردم فلسطین در برابر دشمن صهیونیستی، اظهار داشتند:

آمریکایی‌ها در مورد فلسطین طرح‌شان و نقشه‌شان این بود که قضیه فلسطین را به فراموشی بسپارند؛ فلسطینی‌ها را در حالت ضعف نگه دارند که جرأت نکنند دم از مبارزه بزنند. این مرد، دست فلسطینی‌ها را پُر کرد؛ کاری کرد که بتوانند بایستند، بتوانند مقاومت کنند (https://farsi.khamenei.ir/speech-contentid=44628).

سیدحسین نصرالله نیز در این زمینه در گفت‌وگو با شبکه المیادین به این مورد تصریح کرده است:

نقش حاج قاسم در تجهیز گروه‌های مقاومت فلسطینی به تسلیحات و انتقال تکنولوژی ساخت موشک و راکت به غزه مهم است و شهید سلیمانی از جمله کسانی بود که خواستار تحویل این موشک‌ها به گروه‌های مقاومت در غزه بود و در حمایت از گروه‌های مقاومت هرگز کوتاهی نداشت (https://etemadonline.com/content/455117).

تدبیر ویژه و نقش محوری سردار سلیمانی در انتقال موشک‌های کورنت که سهم مهمی در تردید جدی در میان فرماندهان صهیونیستی برای ورود به درگیری زمینی با مقاومت در غزه داشت از دیگر اقدامات مهم ایشان به شمار می‌آید. به گزارش خبرگزاری مهر، وبگاه «الخبر الیمنی» با انتشار مطلبی نوشت:

مقاومت غزه در جنگ ۱۲ روزه و یورش همه‌جانبه رژیم صهیونیستی به این منطقه، بارها از موشک ضد زره «کورنت» استفاده کرد و توانست چندین خودروی زرهی ارتش صهیونیستی را در اطراف غزه منهدم کند (https://www.mehrnews.com/news/5218915).

زیاد النخاله دبیرکل جهاد اسلامی فلسطین نیز با اشاره به نقش برجسته فرمانده سپاه قدس در تجهیز مقاومت فلسطین به انواع موشک‌ها و بومی‌سازی آن گفت:

قدرت و امکاناتی که امروز غزه به آن دست یافته است، نتیجه تلاش‌های بزرگ شهید سلیمانی است، گام راهبردی سردار سلیمانی با ارسال موشک‌ها و اسلحه‌ها به نوار غزه آغاز شد و این مسئله شبیه یک معجزه بود و از نظر فنی و امنیتی و امکان‌پذیر بودن بسیار سخت بود، اما انجام شد. سردار سلیمانی شخصاً در این مسیر تلاش کرد و به کشورهای متعدد سفر کرد و برای رساندن این سلاح‌ها برنامه‌ریزی و مقدمه‌چینی کرد و واقعاً این

سلاح‌ها به غزه رسید. سلاح‌هایی که سردار سلیمانی به نوار غزه رساند، با همان موشک‌ها راه برای بمباران تل آویو باز شد. او هم چنین عنوان کرد که انتقال موشک‌های مدرن بخشی از کار مقاومت در غزه بود و آنها با حضور سردار سلیمانی توانستند از لحاظ کیفی تغییرات عمده‌ای در موشک‌ها به وجود آورند و توانستند چند کارخانه تولید موشک در غزه تأسیس کنند (<https://www.tasnimnews.com/fa/news/2435105/>).

تدبیر شجاعانه و کم‌نظیر دیگر حاج قاسم پیشنهاد و پیگیری سیستم انتقال و جابه‌جایی نیرو و تجهیزات با استفاده از حفر تونل‌ها بود که موازنه قدرت را در جنگ تغییر داد. احمد عبدالهادی عضو دفتر سیاسی جنبش مقاومت اسلامی و نماینده جنبش حماس در لبنان این مسئله را این‌گونه توضیح می‌دهد:

اندیشه احداث تونل در زیرزمین در غزه که امروز بیش از ۳۶۰ کیلومتر در آن تونل احداث شده است، از طرف ۲ نفر یکی عماد مغنیه و دوم حاج قاسم سلیمانی مطرح شد (<https://www.tasnimnews.com/fa/news/2435105/>).

جنگ با داعش و دفاع از حرم‌ها و مردم سوریه و عراق

جنگ با داعش و ریشه‌کنی این غده سرطانی - که با هزینه‌های هنگفت و خارج از تصور چندین کشور مرتجع منطقه و قدرت‌های استکباری برای درهم شکستن مقاومت کشورهای حامی مقاومت و تغییر موازنه قدرت در منطقه و ریشه‌کن کردن نهال انقلاب اسلامی ایجاد شده بود - به عنوان نقطه عطفی در اقدامات سردار جهانی مقاومت شمرده می‌شود. در این جا فقط به چند نمونه از تدابیر نظامی و شجاعت‌ها و رشادت‌های حاج قاسم سلیمانی فرمانده سپاه قدس در جنگ با داعش اشاره می‌شود.

داعش در آخرین نفس‌های حیات و جنایت‌هایش در منطقه سوریه و عراق، شهر بوکمال را با چنگ و دندان نگهداری می‌کرد. به طوری که امکان پیشروی نیروهای مقاومت به آن جا نبود و برخی از نیروهای نظامی اطمینانی به بازپس‌گیری شهر بوکمال - با وجود دژهای مستحکم و دفاعی نیروهای داعشی و کمک‌رسانی ویژه حامیان منطقه‌ای داعش به آنها - نداشتند. با این وجود شهید سلیمانی در یک تدبیر تبلیغاتی ویژه دوماه پیش از عملیات نهایی فرمود بوکمال آزاد می‌شود و داعش تا دو ماه دیگر از روی زمین محو می‌شود. یکی از تدابیر ایشان در این نبرد سرنوشت‌ساز این بود که با به خط کردن نیروها و ورود نیروهای حشدالشعبی عراق و نفوذ به شهر القائم - که عقبه استراتژیکی و پشتیبانی بوکمال بود -

توانست ابتدا شهر القائم را پس بگیرد و نیروهای داعشی را به عقب رانده و با حرکت در شهر بوکمال پیشروی کند و شهر را به تصرف درآورد (طهماسبی، ۱۳۹۹: ۱۸۹).
از نمونه‌های شجاعت شهید سلیمانی در مواجهه با نیروهای آمریکایی می‌توان به این جریان اشاره کرد:

در مرز عراق و سوریه یک منطقه‌ای بود که آمریکایی‌ها گفته بودند کسی حق ندارد به این جا نزدیک بشود. اگر هر هلی‌کوپتر و یا هواپیمایی به این منطقه نزدیک بشود آن را می‌زنیم. در مقابل سردار سلیمانی با چند نفر از دوستانش با هلی‌کوپتر به سمت آن منطقه پرواز کردند. در همین موقع جنگنده‌های آمریکایی آمدند و بالای سر هلی‌کوپتری که سردار داخل آن بود تلاش کردند آن را برگردانند. یکی از همراهان سردار کمی ترسید و گفت جنگنده‌های آمریکایی دارند به ما نزدیک می‌شود اما سردار بدون ترس نشسته بودند و با آرامش به نوشتن چیزی مشغول بودند (جابری، ۱۳۹۹: ۱۴).

یکی از کارهای شجاعانه شهید سلیمانی که با تدبیر خاصی انجام شد و بازتاب رسانه‌ای خوبی هم داشت نجات خلبان روسی از حلقه محاصره داعش بود:

حاج قاسم وقتی هواپیمای روسی سرنگون شد و کمک خلبان افتاد در منطقه داعش، از روی جی پی اسش تشخیص دادن که کجا افتاد. حاج قاسم خودش با دو تا هلی‌کوپتر با ۲۰ نفر نیروی ویژه حزب الله رفتن این خلبان را از منطقه‌ای که دور تا دورش را داعش گرفته بود در منطقه داعش بود آوردنش بیرون. خبرنگار از هم‌رزم سردار سلیمانی می‌پرسد آیا در این لحظه نگرانی هم در حاج قاسم دیدید؟ هم‌رزم شهید سلیمانی: اصلاً ترس نداشت (<https://www.iribnews.ir/fa/news/2995106>).

از دیگر تدابیر شجاعانه و ماندگار شهید سلیمانی جلوگیری از سقوط سامرا بود. حجت الاسلام حکیم نائب رئیس جریان حکمت ملی عراق با یادآوری فاجعه سقوط موصل در سال ۲۰۱۴ و سقوط دومین وار شهرها پس از آن، به ذکر خاطراتی از اقدامات و تدابیر اساسی و سرنوشت ساز حاج قاسم پرداخته است:

شب سقوط موصل، من جایی بودم که مسئولان عالی کشور هم حضور داشتند و موضوع را پیگیری می‌کردند و اخبار می‌رسید که مثلاً داعش آمد از پل اول، پل دوم و پل سوم موصل رد شد و... کل کشور عملاً فلج شده بود. ایشان (حاج قاسم) وارد عراق شد. ساعت ۱۱ شب ما به همراه اخوی (سیدعمار) خدمت‌شان بودیم، یک نقشه‌ای را آوردند و روی زمین هم نشستند و شرح می‌دادند که داعش الان کجاست و کدام نقاط را گرفته است، تقریباً به نزدیکی سامرا و تکریت رسیده بودند. ایشان گفتند «ما ۴ هزار نیروی کماندو به علاوه ۱۲ جنگنده و چندین هلی‌کوپتر آماده کردیم که اینها لب مرز هستند و اگر سامرا

خواست سقوط کند، ما وارد عمل می‌شویم». فردای آن روز تشریف بردند به طرف سامرا و به نزدیک بلد و غروب هم آمدند، وقتی من به استقبال ایشان رفتم، آقای پورجعفری گفت که «ما امروز مورد حمله قرار گرفتیم!» ایشان رفته بودند جبهه را ببینند که نزدیک بلد به سمت‌شان تیراندازی شده بود و چند تیر به پائین ماشین هم خورده بود و لذا برگشته بودند. ما رفتیم در اتاق خدمت‌شان و گفتیم «قصه چیست؟»، گفتند «به ما حمله شد و از اطراف به ما حمله کردند ولی الحمدلله چیزی نشده» بعد ایشان شروع کرد به کمک برای سامان‌دهی نیروها و گروه‌ها

(<https://www.alef.ir/news/3991014052.htm>).

هم‌چنین از نمونه‌های شجاعت مثال‌زدنی سردار سلیمانی می‌توان به شکستن محاصره حرم حضرت زینب علیها السلام در اوج بحران اشغال سوریه اشاره کرد. رئیس دفتر اجتماعی سیاسی حوزه‌های علمیه، حجت‌الاسلام زمانی در این زمینه با بیان خاطره‌ای به نقل از یکی از اساتید حوزه تعریف می‌کرد:

زمانی که حرم مطهر حضرت زینب علیها السلام در معرض حمله داعش قرار گرفت و گروه تروریستی داعش از اطراف خود را به حرم نزدیک و مناطقی از آن را گلوله باران می‌کردند ما در حرم حدود ۱۵ نفر بودیم که باید دفاع می‌کردیم. با تمام وجود تلاش و تا صبح مقاومت کردیم و دشمن نتوانست جلو بیاید، اما صبح آن شب تمام منطقه در حلقه محاصره داعش قرار گرفت و نزدیک بود سقوط کند. در آن هنگامه جنگ ۲ ماشین نظامی حلقه محاصره را شکستند و خود را به در رساندند و گفتند در را باز کنید. از شجاعت آنها تعجب کردیم که در میان آتش وارد حرم شده بودند. در را که باز کردیم سردار سلیمانی را با حدود ۱۴ نیرو دیدیم که از این حلقه آتش خود را وارد حرم کرده و فرماندهی را به دست گرفتند و تدابیر و برنامه‌ریزی‌هایی کرد که توانستیم حرم را از دست ارتش داعش نجات بدهیم (<https://www.mashreghnews.ir/news/1038632>).

سردار ایران‌نژاد جانشین سابق قرارگاه عملیاتی قدس نیز به یکی از اقدامات شجاعانه سردار سلیمانی در سوریه اشاره کرد که حاج قاسم در سوریه با هلی‌کوپتر در محاصره ۳۶۰ درجه می‌نشیند و نیروها را نجات می‌دهد (<https://www.tasnimnews.com/fa/news/2418808>).

عرصه سیاسی و میدان بین‌الملل

همه سیاسیون در دنیا می‌دانند که دستگاه دیپلماسی در امور سیاسی اگر دارای قدرت میدانی و ذاتی نباشد نمی‌تواند در معاهدات جهانی استیفای حق کند. این‌که ما در امور سیاسی و پشت میز گفتگو ضعیف نیستیم و حرفی برای گفتن داریم در اثر پشتوانه‌ای است که در

میدان به دست آورده ایم. بخش زیادی از این قدرت و پشتوانه در اثر تدابیر و شجاعت‌ها و مجاهدت‌های شهید سلیمانی و دوستانش می‌باشد. علاوه بر مجاهدت‌های میدانی، سردار سلیمانی به عنوان سیاست‌مداری با تدابیر انقلابی و گفتمان ویژه، نقش مهمی در تغییر معادلات منطقه و کسب پیروزی‌های استراتژیک و به شکست کشاندن برنامه‌های استکبار داشته است.

مقام معظم رهبری به عنوان سران نظام اسلامی این واقعیت را این‌گونه توصیف می‌فرماید:

حاج قاسم نه تنها در میدان نظامی بلکه در میدان سیاست هم شجاعت و تدبیر توامان داشت و سخنانش قانع‌کننده، منطقی و تأثیرگذار بود که بنده این واقعیت را بارها به دوستان فعال در عرصه سیاسی گفته‌ام (<https://www.isna.ir/news/98101814305>).

از دید شیخ نعیم قاسم معاون دبیرکل حزب‌الله لبنان نیز حاج قاسم یک فرمانده نظامی و یک سیاست‌مدار است، به تعبیر ایشان، سردار سلیمانی علاوه بر نگاه راهبردی سیاسی، نگاه راهبردی نظامی هم داشت. همین مسئله باعث شده بود که در ارزیابی مواضع و پیگیری‌هایش، نتیجه‌ای متفاوت از نتیجه نظامی مستقیم داشته باشد (<https://www.irna.ir/news/83848891>). در این جا گوشه‌ای از این اقدامات و تدابیر را با چهار عنوان، مثال می‌زنیم:

۱. پر کردن دست مذاکره‌کنندگان در میدان دیپلماسی

یکی از مهم‌ترین اقدامات تأثیرگذار ایشان را باید در جهت بسترسازی فکری و سیاسی برای شکل‌گیری سیاست خارجی دانست. سیاست خارجی، اهداف کشورها را در محیط بین‌الملل پیگیری می‌کند. اما برای تحقق این امر، مهم‌تر از فعالیت دستگاه سیاست خارجی، وجود بستر مناسب برای فعالیت در محیط بین‌الملل می‌باشد.

ریاست جمهوری اسلامی ایران آقای دکتر روحانی در سخنانش در هیأت دولت با اشاره به این‌که شهید سلیمانی در همه مسائل مهم منطقه از جمله عراق، سوریه، افغانستان، یمن و لبنان حضور داشت، می‌گوید:

اتفاقاً بهترین مشاور برای سیاست خارجی در منطقه حداقل شهید سلیمانی بود، یعنی اگر می‌خواستیم در خصوص مسائل منطقه حتی سیاسی خارجی با یک فرد آشنا و دقیق که نظراتش واقعا دقیق بود صحبت کنیم، آن فرد شهید سلیمانی بود. بهترین مشاور شهید

سردار سلیمانی بود (https://www.iribnews.ir/fa/news/3089882).

از مهم‌ترین کارهای سردار سلیمانی در عرصه سیاسی و دیپلماسی این بود که دست دیپلمات‌های کشور را در مسائل سیاسی پُر کرد. در مصاحبه‌ای آقای محمدحسین صفار هرنندی از اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام می‌گوید:

در یکی از مذاکرات، کسانی که بیرون جلسه بودند نقل می‌کنند صدای داد و فریاد آقای ظریف و کری را از بیرون ما می‌شنیدیم که صدای شان روی همدیگر بلند شده بود. یک جایی آقای ظریف به کری یک جمله طلایی می‌گوید. می‌گوید آقای کری! تو خواست هست که گوشت شما در این منطقه زیر دندان ماست؟! کری به او می‌گوید داری قدرت و نفوذتان در منطقه را به رخ من می‌کشی! یعنی آن جایی که می‌خواستیم در مقابل طرفی که زیر بار حرف حق نمی‌رود از منطق استوار استفاده کنیم این منطق را به رخش می‌کشیم. آقای ظریف می‌گوید می‌فهمی که ما این‌جا در این منطقه زورمان می‌چربد؟! این زور را نیروی قدس فراهم کرد و دستگاه دیپلماسی را یاری کرد و آنها بتواند پای میز مذاکره آن را نقد کند (https://farsi.khamenei.ir/others-dialog?id=47786).

۲. وارد کردن روسیه به جنگ سوریه

یکی از تدابیر مهم شهید سلیمانی در عرصه سیاست و گره‌گشایی در بحران جنگ سوریه، که تأثیر زیادی در تغییر معادلات به نفع سوریه و کاهش هزینه‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی و... جبهه مقاومت داشت، قانع کردن روسیه به حضور نظامی در جنگ سوریه بود. سیدحسین نصرالله در گفت‌وگو با شبکه المیادین گفت:

روسیه در ابتدای امر مردد بود که وارد جنگ در سوریه شود و حاج قاسم سلیمانی با استدلال و شخصیت کاریزماتیک خود آن‌هم روی نقشه و توضیحاتی واقعی در جلسه‌ای که با رئیس‌جمهور روسیه داشت، او را متقاعد کرد که برای مقابله با تروریست‌ها و جلوگیری از سقوط دولت سوریه، به مسئله این کشور ورود کند. در آن جلسه دوساعته، پوتین به حاج قاسم گفت من قانع شدم. این چیزی بود که از حاج قاسم شنیدم. حاج قاسم توانست با استدلال و تشریح واقعیت پوتین را قانع کند و توانست روشن کند که نتیجه این ورود چه خواهد بود. الان همه می‌دانند که روسیه از دروازه سوریه به دنیا بازگشت (https://etemadonline.com/content/455117).

هم‌چنین سردار اسدی فرمانده سابق مستشاران ایرانی در سوریه به نقل از مصطفی بدرالدین می‌گوید:

به لحاظ دیپلماتیک هر فرد در هر سطحی در مدت زمان مشخصی می‌تواند با

رئیس جمهور کشوری مانند روسیه دیدار کند؛ وقتی که شنیدم سردار سلیمانی دو ساعت و بیست دقیقه با پوتین دیدار کرده، خیلی تعجب کردم. سردار سلیمانی به پوتین تفهیم کرد که سوریه آخرین سنگر جبهه شرق است و اگر این را از دست بدهید، غربی‌ها ارزشی برای شما قائل نیستند (<http://www.hamandishi.ir/news/407400>).

حتی دیپلمات‌ها نیز قادر نبودند که شخصی چون پوتین رئیس جمهور روسیه را قانع کنند که وارد بحران سوریه شود و در کنار ایران، این کشور را از خطر سقوط نجات دهد (<https://www.irna.ir/news/84165601>).

۳. خنثی سازی نقشه‌های ابرقدرت‌ها در منطقه

مهدی سنایی سفیر پیشین ایران در مسکو در بیان نقش ویژه و تدابیر خاص سردار سلیمانی در عرصه سیاسی و بین‌المللی می‌گوید:

آمریکایی‌ها و غربی‌ها نقشه‌های زیادی را برای دگرگون کردن نظام‌های سیاسی منطقه خاورمیانه طراحی کرده بودند. این طرح به خاطر حضور سردار سلیمانی و برنامه‌ریزی‌هایی که وی انجام داد عقیم شد. مشاور ارشد وزیر خارجه افزود: در سال‌های ۹۱ و ۹۲ برخی رسانه‌های عربی درباره سقوط دمشق اطلاع‌رسانی می‌کردند و این‌که این چرخه به جاهای دیگر سرایت می‌کند.

این کارشناس برجسته سیاسی معتقد است:

نقشه‌ای که توسط غربی‌ها برای اوراسیا و خاورمیانه کشیده شده بود متوقف شد که بخش زیادی از آن ناشی از برنامه‌ریزی‌ها و رشادت و تصمیم‌گیری‌های شهید سلیمانی در میدان عمل بود. به همین دلیل روس‌ها احترام زیادی برای سردار سلیمانی به عنوان قهرمان مبارزه با تروریسم قائل بودند و شهادت ایشان بازتاب گسترده‌ای داشت.

سفیر پیشین ایران در مسکو با اشاره به ملاقات سردار سلیمانی با پوتین در کرملین گفت: ملاقات وی (با پوتین) در کرملین و تعامل با فرماندهان نظامی و دفاعی روسیه تأثیر به‌سزایی در شکل‌گیری تحولات پس از آن داشت. اشراف شهید سلیمانی به موضوع سوریه و اهمیت این موضوع باعث شد تا روسیه هیچ مشاوره‌ای را امین‌تر از سردار سلیمانی نبیند (<https://www.isna.ir/news/99100302598>).

۴. تشکیل جبهه مقاومت و بسیج جهانی

جامعه عمل پوشاندن به آرمان امام در تأسیس بسیج جهانی مستضعفان توسط حاج قاسم سلیمانی از دیگر اقدامات و تدابیر ایشان بود که آثار و ثمرات فراوانی در گسترش نفوذ گفتمان انقلاب اسلامی و صدور انقلاب و دفع خطر از کشور عزیزمان و کشورهای اسلامی داشت. بسیج

نیروهای مقاومت در منطقه اعم از حزب الله، حشد الشعبی، نیروهای بومی سوریه، فاطمیون، حیدریون، زینیون و... بخشی از این نیروی فراگیر بسیج جهانی می‌باشد. از این رو مقام معظم رهبری، شهید سلیمانی را چهره بین‌المللی مقاومت معرفی کردند که همه دل‌بستگان مقاومت خونخواه اویند (<https://khabarfarsi.com/u/62589351>).

حجت‌الاسلام حسینیان می‌نویسد:

حضرت امام علیه السلام در اواخر عمر مبارک خویش، یک آرمان داشتند و آن تأسیس بسیج. به هر دلیل این آرزو برآورده نشد تا این‌که حاج قاسم توانست آن آرمان فراموش شده را احیا کند. در سوریه، عراق و کشورهای دیگر بسیج را راه‌اندازی و سازماندهی نمود و بسیج لبنان را - به عنوان قدرتی که توانست بر هم زنده توازن قدرت در منطقه باشد - تقویت کرد (<https://www.irdc.ir/fa/news/6497>).

سردار جلالی رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور نخستین تدبیر حاج قاسم، در بحران اشغال عراق و سوریه به وسیله تروریست‌های بین‌المللی داعش و گروه‌های تروریستی دیگر را، تشکیل دو ارتش مردمی در سوریه و عراق می‌داند. به اعتقاد ایشان در شرایطی که هیچ‌کس حتی دولت‌های عراق و سوریه، تصور تاب آوردن در برابر تهاجم و وحشی‌گری‌های داعش را نداشتند این حاج قاسم سلیمانی بود که تحت تدابیر مقام معظم رهبری به سازماندهی جبهه مقاومت پرداخت (<https://www.tasnimnews.com/fa/news//2426852>).

عرصه میدان اقتصادی

با این‌که سردار شهید سپاه قدس در اذهان عمومی و رسانه‌ها بیشتر در عرصه میدان نظامی و سیاسی، مشغول فعالیت و خدمت‌رسانی بوده است اما به اذعان کارشناسان و مطلعین امر، نقش و تدابیر ایشان در عرصه اقتصادی نیز، گره از بسیاری از مشکلات و بحران‌های اقتصادی کشورمان و حتی کشورهای منطقه گشوده است. در مورد گره‌گشایی بحران در عرصه اقتصاد می‌توان به چند مورد اشاره کرد:

۱. تشکیل واحدی سازمانی برای مقابله با تحریم‌های اقتصادی؛
۲. کمک به مسئولین بهداشت و درمان و همراهی آنها برای به دست آوردن دارو و تجهیزات پزشکی و شکست دادن حلقه تحریم دارو و تجهیزات پزشکی که توسط غرب و آمریکا صورت گرفته بود؛
۳. پایه‌گذاری روابط اقتصادی با کشورهای محور مقاومت که تجارت ایران با کشور عراق در

اواسط دهه هشتاد از طریق بازارهای مرزی و به نوعی داد و ستدهای پبله‌وری از رقمی کمتر از ۸۰۰ میلیون دلار به مبلغی بالغ بر ۹ میلیارد دلار رسید؛

۴. صادرات برق، درآمدهای ترانزیتی؛

۵. سومین کشور تأمین‌کننده کالاهای کشور عراق بعد از چین و ترکیه؛

۶. باز شدن مسیر دریای مدیترانه به سوی ایران از طریق عراق؛

۷. استفاده از اقلیم کردستان برای ترانزیت کالا به سوریه؛

۸. صادرات کالا به بندر ام‌القصر و هم‌چنین گسترش افق روابط اقتصادی با محور مقاومت در آینده از طریق ارائه خدمات فنی-مهندسی، ساختمان‌سازی، تولید مصالح ساختمانی و غذایی، پزشکی و دارویی، صنعت و زیرساخت‌ها و... که همگی میراث راهبرد استراتژیک سپاه قدس با محوریت سردار سلیمانی برای ایران اسلامی است (نقدی پور، ۱۳۹۹: ۹-۱۲).

نقش شهید سلیمانی در اشتغال جوانان هم به نوع خود قابل توجه بوده و زمینه اقتصادی را برای جوانان فراهم کرده است. جانشین فرارگاه ثارالله آقای سردار نجات نقش سردار سلیمانی را در این زمینه این‌گونه بیان نمودند که ایشان، پیشنهاد سازندگی و تعامل برای آبادانی منطقه را به سران طوایف جنوب شرق داد و با همکاری دولت سعی در اشتغال جوانان داشت (https://www.iribnews.ir/fa/news/2981994). از جمله تدابیر اقتصادی دیگر شهید سلیمانی تشکیل ستاد توسعه روابط اقتصادی بین کشور ایران و عراق و سوریه است که زیر نظر معاون اول رئیس‌جمهور اداره می‌شود (https://snn.ir/fa/news/902069).

هم‌چنین یکی از اقدامات بابرکت و پرثمر حاج قاسم سلیمانی که دارای آثار اقتصادی، سیاسی، دینی، بین‌المللی، تبلیغاتی و... می‌باشد، ایجاد بستر مناسب برای راهپیمایی اربعین حسینی و فراهم کردن امکان پذیرایی برای ۸ تا ۱۰ میلیون زائر حسینی و هم‌چنین ساخت و بازسازی حرمین شریفین و عتبات و حرم اهل بیت علیهم‌السلام بود که از مجاورت حرم‌های اهل بیت و رفت‌وآمد مسافران به عراق و بالعکس، اقتصاد و سرمایه بی‌نظیری در این میان به تکاپو افتاد و سبب رونق کسب و کار مردم دو کشور شد. از جمله بحث تغذیه و مواد غذایی، صنعت برق، صنعت ساختمان‌سازی و مصالح ساختمانی، صنعت خودرو و... .

نتیجه‌گیری

تعلق خاطر شدید شهید سلیمانی به فرهنگ و گفتمان انتظار بر کسی پوشیده نیست. شاید

به جرات بتوان گفت این سردار پرافتخار جبهه مقاومت عمر بابرکت خویش را در احیای فرهنگ انتظار گذراند و در این راه حتی از جان عزیز خویش نیز دریغ نکرد. تدبیر و شجاعت به عنوان دو مؤلفه مهم در زندگی فردی و اجتماعی از مؤلفه‌های مهم فرهنگ انتظار بوده و داری اهمیت فراوانی است. ضرورت این دو ویژگی در عرصه‌های مختلف مدیریتی مسئولان و فرماندهان در آیات و روایات نیز مورد تأکید قرار گرفته است. شاید بتوان با توجه به آیه ۵۴ سوره مائده که از قومی برگزیده با ویژگی‌های ممتاز ایمانی پیشگویی می‌کند مخصوصاً با عنایت به روایات ذیل آن که از ایرانی‌ها سخن گفته است؛ مردان انقلابی و مؤمنی همچون حاج قاسم سلیمانی و یارانش را مصداقی امروزی از آن قوم برشمرد که در مواجهه با بحران‌ها و سختی‌ها همچون تمثالی از مؤمنین ذکر شده در آیه ۱۷۳ سوره آل عمران، ثابت قدم و استوار با تکیه و توکل بر خدا و ایمان راسخ خود به پیش می‌روند.

در این تحقیق با بررسی بخشی از خاطرات مربوط به زندگی سردار شهید مقاومت حاج قاسم سلیمانی به تدابیر راهگشایی همراه با به کارگیری عنصر شجاعت، در حل بحران‌ها و عبور از چالش‌های سیاسی، امنیتی، اقتصادی و... ایران و منطقه و جبهه مقاومت برمی‌خوریم که منجر به نتایج مهم و تأثیرگذاری شده است.

از جمله این آثار می‌توان به اقتدار درونی و منطقه‌ای ایران و جبهه مقاومت در منطقه و سطح جهان اشاره کرد. هم‌چنین کسب منافع اقتصادی، امنیت و ثبات و تقویت مؤلفه قدرت و تهدیدزدایی از ایران و کشورهای حامی جبهه مقاومت، تقویت روحیه دینی و فرهنگ جهاد و شهادت‌طلبی، بیداری اسلامی، وحدت و انسجام درونی نیروهای حامی مقاومت و تغییر معادلات منطقه‌ای به نفع محور مقاومت و صدور انقلاب اسلامی اشاره کرد. این اقدامات مدبرانه هم‌چنین منجر به تقویت قدرت چانه‌زنی در دیپلماسی و مذاکرات بین‌المللی و حل بسیاری از چالش‌ها و بحران‌های منطقه‌ای از جمله بحران سوریه و عراق و فلسطین به واسطه تدابیر شجاعانه و حساب شده سردار مقاومت و دیپلماسی شده است. این تدابیر حکیمانه همراه با روحیه شجاعت و جسارت مثال‌زدنی سردار دل‌ها در عرصه‌های مختلف نظامی از جمله در هشت سال دفاع مقدس، جنگ لبنان، نبردهای فلسطین، دفاع از مردم سوریه و عراق و نجات حرم‌های اهل بیت علیهم‌السلام نیز منجر به پیروزی‌های چشمگیر و تغییر سرنوشت جنگ شده است.

بررسی تدابیر به کار برده شده سردار سلیمانی در عرصه‌های مختلف ما را به این نتیجه

می‌رساند که می‌توان با بررسی علمی و پژوهش پیرامون این تدابیر در دانشگاه‌های نظامی و سیاسی و محیط‌های آکادمیک، آن را تبدیل به مکتب و گفتمانی در راستای فرهنگ کاربردی انتظار و مقاومت و قابل ارائه و اجرا در راستای الگوی تمدنی ایرانی، اسلامی برای به‌کارگیری در اداره بهتر جامعه و دولت اسلامی و امت اسلامی نمود. به تعبیر ساکنان دار انقلاب اسلامی، سردار شهید عزیز را با چشم یک مکتب، یک راه، یک مدرسه درس آموز نگاه کنیم.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۴۱۰ق)، *غرر الحکم و درر الکلم*، قم: دارالکتاب الإسلامی.
۲. امیری، علی نقی (۱۳۹۴ش)، *ویژگی‌ها و وظایف مدیران در نهج البلاغه*، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۳. ابن فارس، احمد بن (۱۳۹۰ق)، *ترتیب مقایس اللغه*، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۴. بیضاوی، عبدالله بن عمر (۱۴۱۸ق)، *أنوار التنزیل وأسرار التأویل (تفسیر البیضاوی)*، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۵. جابری، محمد علی (۱۳۹۹ش)، *عمو قاسم*، قم: کتابک، ششم.
۶. حویزی، عبدعلی بن جمعه (۱۴۱۵ق)، *تفسیر نور الثقلین*، قم: اسماعیلیان.
۷. دهخدا، علی اکبر (۱۳۹۰ش)، *فرهنگ متوسط دهخدا*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۸. راغب اصفهانی، حسین (۱۴۱۲ق)، *مفردات الفاظ القرآن*، تحقیق: صفوان عدنان داودی، دمشق: دارالقلم.
۹. رضایی اصفهانی، محمد علی (۱۳۸۷ش)، *تفسیر قرآن مهر*، قم: پژوهش‌های تفسیر و علوم قرآن.
۱۰. زمخشری، محمود بن عمر (۱۴۰۷ق)، *الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل و...*، بیروت: دارالکتاب العربی.

۱۱. عمید، حسن (۱۳۵۸ش)، *فرهنگ عمید*، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۱۲. علم الهدی، سید مرتضی (۱۳۶۴ش)، *رسائل الشریف المرتضی*، قم: دارالقرآن الکریم.
۱۳. علی عسگری، زهره (۱۳۹۹ش)، *خنده‌های رفیق*، تهران: جنات فکه، اول.

۱۴. فردوسی، ابوالقاسم (۱۳۸۹ش)، شاهنامه، به کوشش: خالقی مطلق و امیدسالار، تهران: مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی.
۱۵. قمی، علی بن ابراهیم (۱۳۶۳ق)، تفسیرالقمی، قم: دارالکتاب.
۱۶. طبری، محمد بن جریر (۱۴۱۲ق)، جامع البیان فی تفسیر القرآن (تفسیر الطبری)، بیروت: دار المعرفة.
۱۷. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۹۰ق)، المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات.
۱۸. طبرانی، سلیمان بن احمد (۲۰۰۸م)، التفسیر الکبیر: تفسیر القرآن العظیم (الطبرانی)، اردن: دارالکتاب الثقافی.
۱۹. طهماسبی، عالمه؛ موسوی، لیلا؛ قربانی، مهدی (۱۳۹۹ش)، سلیمانی عزیز، قم: حماسه یاران، شصت و هشتم.
۲۰. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق)، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۲۱. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۱ش)، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الإسلامیة.
۲۲. میرزایی، عباس (۱۳۹۵ش)، هجوم به تهاجم، تهران: نشر یا زهرا.
۲۳. نبوی، محمدحسن (۱۳۹۰ش)، مدیریت اسلامی، قم: بوستان کتاب.
۲۴. نقدی پور، محمود؛ مختار بند، محمود (۱۳۹۹ش)، بررسی نقش رویکرد مدیریت جهادی سردار شهید حاج قاسم سلیمانی در مواجهه با تحریم های اقتصادی غرب علیه ایران، دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب، شماره پیاپی ۲.
25. <https://www.isna.ir/news/98101814305>
26. <https://basirat.ir/fa/news/327177>
27. <https://farsi.khamenei.ir/speech-contentid=44695>
28. <https://www.leader.ir/fa/speech/24072>
29. <https://farsi.khamenei.ir/speech-contentid=44628>
30. <https://www.mizan.news/fa/news/596221>
31. <https://etemadonline.com/content/455117>
32. <https://www.mehrnews.com/news/5218915>
33. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1399/10/29/2435105>
34. <https://snn.ir/fa/news/902069>
35. <http://www.hamandishi.ir/news/407400>
36. <https://khabarfarsi.com/u/62589351>
37. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46944>
38. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47021>

39. <https://www.iribnews.ir/fa/news/2981994>
40. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1399/10/16/2426852>
41. <https://www.irdc.ir/fa/news/6497>
42. <https://www.isna.ir/news/99100302598>
43. <https://www.irna.ir/news/84165601>
44. <https://farsi.khamenei.ir/others-dialog?id=47786>
45. <https://www.iribnews.ir/fa/news/3089882>
46. <https://www.irna.ir/news/83848891>
47. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1399/10/07/2418808>
48. <https://www.mashreghnews.ir/news/1038632>
49. <https://www.alef.ir/news/3991014052.html>
50. <https://www.iribnews.ir/fa/news/2995106>